

**IBADULLAYEVA SHAROFAT
NURULLAYEVNA**

**TA'LIM KLASTERI ASOSIDA INKLYUZIV
TA'LIM SAMARADORLIGINI
OSHTITISH**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
PEDAGOGIKA FAKULTETI**

IBADULLAYEVA SHAROFAT NURULLAYEVNA

**TA'LIM KLASTERI ASOSIDA INKLYUZIV TA'LIM
SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

**mavzusidagi
MONOGRAFIYA**

Chirchiq - 2024

UO'K 373.5;376
KBK 74.202;74.3
I - 12

Ibadullayeva Sh.N. / Ta'lim klasteri asosida inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish / Monografiya, Chirchiq.: "Osiyo tur". – 2024. 128 b.

Ma'sul muharrir:

Qodirova F.U. – Pedagogika fanlari doktori, professor.

Taqrizchilar:

R.F.Teshaboyeva Qo'qon davlat pedagogika instituti maxsus pedagogika kafedra mudiri v.b, p.f.f.d dotsent

S.G.Abdullayeva. Chirchiq davlat pedagogika universiteti maxsus pedagogika kafedrasini, p.f.d., prof. v.b dotsent

Ushbu monografiyada umum ta'lim maktablaridagi inklyuziv boshlangich sinflarida tahsil oluvchi imkoniyati cheklangan o'quvchilarning boshqa sog'lom bolalar qatorida teng huquqlilik asosida bilim olishidagi samarali omillarni aniqlash va ulardan foydalanishni ta'minlash, ta'lim klasteri asosida inklyuziv ta'limni joriy etishdagi aniq maqsad va mohiyatni imkoniyati cheklangan bolalari bor oilalarga to'g'ri etqazishda mahalla faollarining ishtirokini ta'minlash, ta'lim muassasalaridagi ma'sul mutahassislarining o'quvchilar va ularning ota-onalari bilan hamkorligini to'g'ri tashkil qilish bosqichlari tahlil qilinib amaliyotga joriy etilgan.

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi Ilmiy Metodik kengashining 26.12.2023-yildagi 5-sonli yig'ilish qarori bilan ma'qullangan va nashrga tavsiya etilgan.

UO'K 373.5;376
KBK 74.202;74.3

ISBN 978-9910-9392-3-5

© Ibadullayeva Sh.N., 2024 y.

© «Osiyo tur», 2024 y.

KIRISH

Mustaqilligimiz poydevorini mustahkamlash hamda O'zbekistonni buyuk davlatga aylantirishda ta'lim tarbiya ishlarini oqilona yo'lga qo'yish, yoshlarni zamonaviy ilm fan madaniyat texnika va texnologiya yutuqlari bilan muntazam ravishda tanishtirib borish muhim ahamiyatga ega. Mamlakatimiz prezidenti Shavkat Mirziyoyevning qabul qilgan "2017-2021- yillarda Maktabgacha ta'lim muassasalari tizimini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to'g'risida" gi qarori yosh avlodni ma'nan va jismonan komol insonlar qilib tayyorlash yo'lidagi muhim qadam bo'ldi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Mazkur qarorni amalga oshirish jarayonida bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun barcha zarur shart-sharoitlar yaratiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalari uchun pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish o'quv reja va dasturlarini zamonoviy pedagogik texnologiya va metodlarini inobatga olgan holda takomillashtiriladi.

2017 yil 1- avgustdagi "Nogironlarni davlat tomonidan qo'llab -quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoyishi nogironlarni davlat tomonidan qo'llab - quvvatlash, ularni to'laqonli ta'lim olishi, jamiyat tomonidan qo'llab - quvvatlanishi, ularni sog'lomlar qatorida jamiyatga uyg'unlashib, ijtimoiy hayotda moslashib ketishiga oid chora-tadbirlarni takomillashtirishni ko'zda tutadi¹.

2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishni beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha "Harakatlar strategiyasi"ning to'rtinchi ustuvor yo'nalishida "aholini ijtimoiy himoya qilish, nogiron, aholining boshqa ehtiyojmand toifalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi "ni kuchaytirishga alohida e'tibor berildi². Maktabgacha yoshdagi bolalarni qobiliyatlarini rivojlantirish, tarbiyalash va maktab

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 1 avgustdagi "Nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoyishi–T., 2017.

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoyishi // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami.– T., 2017.– B.39.

ta'limiga tayyorlashda "Ilk qadam" dasturi zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalar asosida olib boriladi. Ushbu qaror bilan belgilangan kompleks tadbirlarning amalga oshirilishi natijasida yuqori sifatli maktabgacha ta'limning ta'minlashga, bolalarni maktabga tayyorlash sifatini tubdan yaxshilashga hamda ta'lim-tarbiya jarayoniga muqobil dasturlari joriy etilishiga erishiladi 2017-2021 - yillarda qarorda belgilangan barcha yo'nalishlardagi ishlar Davlat maxsus maktabgacha ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi.

Uzluksiz ta'limning ilk bosqichi sifatida maktabgacha ta'limga e'tibor bevosita shaxs rivoji, kamolotiga, baxtli farzandlarni voyaga yetkazishga g'amxo'rlik sifatida ifodalanadi. Shunday ekan ushbu qaror asosida amalga oshirilajak ishlar maktabgacha ta'lim tizimini, yanada takomillashtirib, samarali va zamonoviy ko'rishga olib chiqadi. Zero taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk irodasi baquvvat, iymoni butun, zamonaviy fikrlaydigan, muayyan kasb hunarga ega bo'lgan yuksak salohiyatli kishilar hal etadi. Shu o'rinda alohida qayd etish zarurki, yurtimizda yosh avlodni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash voyaga yetkazish borasida ko'plab ishlar amalga oshirilmoqda.

Ta'lim-tarbiya islohoti haqida gapirar ekanmiz, uning mazmunini lo'nda qilib ifoda etish mumkin: bizga bitiruvchilar emas, maktab ta'limi va tarbiyasini ko'rgan shaxslar kerak. Barkamol avlod deganda, avvalo, sog'lom nasl tushuniladi. Shu bois o'tgan yillar mobaynida yoshlarimizda nafaqat yuksak intellektual salohiyat, mustaqil fikr, keng dunyoqarashni shakllantirishga, balki ularni jismonan chiniqtirishga, ommaviy sportni rivojlantirishga, mamlakatimizning barcha hududlarida, xususan chekka qishloqlarda ham zamonaviy sport majmualari bunyod etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.³ Kelajagi buyuk davlatda yashayotgan xalqni har tomonlama komil insonlar bo'lishi talab etiladi. Shaxsning komilligi deyilganda aqliy, axloqiy, ruhiy,

³O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" Qonuni / Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori - T.: Sharq nashriyot-matbaa konserni, 1997.

jismoniy va estetik jihatdan kamolotga erishgan kishilar tushuniladi. Bunday sifatlarga erishish uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, ko'pgina omillarga bog'liqdir.

Shaxs kamolotining eng asosiy omillari sifatida irsiyat (biologik), ijtimoiy muhit, ta'lim va tarbiya hamda faollik tushuniladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha "Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni bilan Harakatlar strategiyasini "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturining "Ijtimoiy sohani rivojlantirish" deb nomlangan to'rtinchi yo'nalishida⁴ maktabgacha ta'lim muassasalarini qulayligini ta'minlash, umumiy o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim sifatini yaxshilash hamda ularni rivojlantirish chora tadbirlari turadi. 2017-yilda amalga oshiriladigan tadbirlar tufayli O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat test markazi zimmasiga aholining ijtimoiy nochor qatlamlarining sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida inklyuziv ta'lim tizimi samaradorligini oshirish bo'yicha kompleks chora tadbirlar ishlab chiqarish topshirildi.

Vazirlar Mahkamasining shu boradagi qarori loyihasida quyidagi amaliy natijalar nazarda tutilgan:

- Nogiron bolalarni zarur maxsus adabiyotlar va o'quv qo'llanmalar bilan ta'minlashni qamrab oluvchi inklyuziv tizimni yanada rivojlantirish;
- Inklyuziv ta'lim tizimi o'qituvchilariga imtiyozlar berish;
- Jismoniy imkoniyati cheklangan talabalarning oliy o'quv yurtlarida ta'lim olish imkoniyatlarini yanada kengaytirish;
- Nogiron bolalarni uyda o'qitadigan pedagoglarning ishini

⁴O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha "Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni

rag'batlantirish.⁵

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini yangi bosqichga ko'tarish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini ilg'or xalqaro standartlar asosida takomillashtirish va oliy pedagogik ta'lim bilan qamrov darajasini oshirish borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda.

Jumladan, maktabgacha ta'lim qamrovining oshishi, 11 yillik umumiy o'rta ta'lim tizimining joriy qilinishi hamda oliy ma'lumotli kadrlar tayyorlash ko'lamining kengayishi munosabati bilan yuqori malakali mutaxassislariga nisbatan yuzaga kelayotgan ehtiyojni o'z vaqtida ta'minlash maqsadida so'nggi yillarda pedagog kadrlar tayyorlashga ixtisoslashgan 1 ta xorijiy va 4 ta mahalliy oliy ta'lim muassasasi faoliyati yo'lga qo'yildi, mazkur ta'lim sohasi bo'yicha xorijiy davlatlar bilan qo'shma ta'lim dasturlari tashkil etildi.

Shu bilan birga, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlari uchun yuqori malakali kadrlar yetkazib berish borasida o'tkazilgan tahlil natijalari avvalo ta'lim sohasi uchun kadrlar tayyorlash sifatiga e'tiborni kuchaytirish, sohada ilg'or xorijiy tajribani keng joriy etish, pedagogik ta'lim infratuzilmasini yaxshilash zarurligini ko'rsatmoqda.

Pedagogik ta'lim sohasini yanada takomillashtirish, zamonaviy bilim va pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalariga ega, mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda munosib hissa qo'shuvchi yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash uchun professional pedagog kadrlar yetkazib berish, sohaga ilg'or ta'lim taxnologiyalarin joriy etish hozirgi kun talabi hisoblanadi.⁶

⁵O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasini "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturini o'rganish bo'yicha ilmiy- uslubiy risola.

⁶O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4623-son qarori

1 BOB INNOVATSION TA'LIM KLASTERI ASOSIDA INKLYUZIV TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

1.1 Ta'lim klasteri manfaatli hamkorlikning innovatsion mexanizmi sifatida

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar asosida jamiyatda o'qituvchilik kasbining mavqeini yanada mustahkamlash, sohaga ilg'or xorijiy tajribalar va innovatsiyalarni jalb qilish, ta'lim-fan-ishlab chiqarish izchilligini ta'minlash, ta'limning asosiy va yordamchi tuzilmalarini zamonga mos holda takomillashtirish, ta'lim jarayonida o'zini namoyon qila olgan o'quvchilar bilan ish tizimini rivojlantirish kabi yo'nalishlarni qamrab olgan.

Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri ushbu islohotlarni amalga oshirish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu ilmiy-pedagogik muammo o'zining innovatsion xarakteri, xorijiy tajribalardan muvaffaqiyatli o'tgani va ta'lim turlari shu jumladan, ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi o'zaro manfaatli hamkorlikni ta'minlay olishi bilan ham mamlakatimiz ta'lim tizimiga mosligi bilan ahamiyatlidir.

Bugungi kunga kelib, jahonda yangiliklarga va asl texnologik yechimlarga bo'lgan talab tobora ortib bormoqda. Shuni inobatga olgan holda, integratsiyalashuv jarayonining yangi, zamonaviy usullaridan biri sifatida ommalashib borayotgan klaster yondashuvining ilmiy-pedagogik jihatlarini tahlil qilish, uning samarador usul ekanligini ilmiy-nazariy asoslab berish, amaliyotga joriy etish yo'llari bo'yicha takliflar ishlab chiqish bugungi kun pedagogikamizning bosh masalalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu borada xorijiy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan tizimli ishlar ushbu tushuncha muayyan subyektlarning o'zaro hamkorlik aloqalarini tizimli shakllantirish va ma'lum maqsadlarga erishish yo'lida birgalikda faoliyat yuritadigan yagona tashkiliy